

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

waren. Of bijvoorbeeld dat het doordringen van dit laatste in alle lagen van de cultuur veel meer te danken heeft aan een kleine groep mensen en een uitgever met een missie, dan aan de psychoanalytici. Greven geeft ter onderbouwing daarvan ten gepaste tijde het nodige cijfermateriaal (oplagen), al zal misschien enkel een uitgever de draagwijdte daarvan correct kunnen inschatten.

En Vlaanderen in dit alles? De studie geldt in de eerste plaats de Nederlandse uitgaven en niet de *Nederlandstalige* uitgaven. Toch is het spijtig dat geen aandacht werd besteed aan de Nederlandse vertalingen die gepubliceerd werden door de Gentse uitgever Idesca en door het tijdschrift *Psychoanalytische Perspectieven*. Dit zijn er al bij al niet zo veel en zij hebben een ontstaansgeschiedenis die danig verschilt van de door Greven in kaart gebrachte initiatieven. Enkel bij de vertaling van *Freuds Ontwerp* uit 1992 staat zij even stil, maar dan alleen omdat er in het *Tijdschrift voor psychiatrie* een korte polemiek over ontstond. De Nederlandse vertaling van *Freuds* boek over de afasie, naast de vertaling van verschillende artikelen en brieven van Freud die niet begrepen waren in de planning van de *Nederlandse Editie*, verschenen voor het eerst in Gent. Dit haat is betreuenswaardig omdat er wel aandacht besteed wordt aan enige ontwikkelingen van de Duitse, Engelstalige, Franse en Spaanstalige Freuduitgaven en omdat het de geschiedenis geen recht doet. Het was een kleine moeite geweest om de Gentse vertalers even te benaderen en ook dit verhaal op te nemen in de studie. Laat dit echter buiten twijfel blijven: de Vlamingen hebben wat Freud betreft evenveel te danken aan de Nederlandse uitgevers als deze laatste aan hun Vlaamse kopers. Velen van mijn generatie hebben hun eerste teksten van Freud gelezen in de edities van de *Wereldbibliotheek*. En Uitgeverij Boom zal vanaf de jaren tachtig de Vlaamse — en dan vooral de Gentse — verkoopcijfers met genoegen hebben vastgesteld. Sinds die periode hebben

immers ettelijke honderden studenten van de faculteit psychologie in hun verplichte boekenpakket delen van de *Nederlandse Editie* aangetroffen. Maar dit is stof voor verder onderzoek... zoals dit tegenwoordig heet.

Literatuur

- BRINKGREVE, C. (1984). *Psychoanalyse in Nederland — Een vestigingsstrijd*. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- KIMMERLE, G. (1980). *Freuds Traumdeutung — Frühe Rezensionen*. Tübingen: Edition Diskord.
- STROEKEN, H. (1997). *Freud in Nederland — Een eeuw psychoanalyse*. Amsterdam: Boom.

Van verdronken verlangens...

Bespreking van

Mark Kinet (2006). *Zuchtigheid en afhankelijkheid in relatie met middelengebruik*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant. ISBN 978 90 441 1814 8, 139 pp., € 16,20

RUDY MEURS

In de reeks *Psychoanalytisch Actueel*, gericht op hedendaagse toepassingen van de psychoanalyse, is *Zuchtigheid en afhankelijkheid in relatie met middelengebruik* het vierde deel. Bijna alle bijdragen zijn herwerkte lezingen van het tweejaarlijkse symposium over klinische psychotherapie in de Kliniek St.-Jozef te Pittem, dat plaatsvond in het najaar van 2005. Hebbrecht geeft ons vanuit zijn jarenlange ervaring een overzicht van de vele psychodynamische, maar ook leertheoretische en biologische denkkaders over het ontstaan van middelenaafhankelijkheid. Naast een vrij breedvoerig literatuuroverzicht waagt Hebbrecht zich ook aan een eigen hypothese. In een notendop: door constitutio-

nele factoren en vroege, negatieve omgevingsinvloeden wordt het verwerven van de representatiefunctie bemoeilijkt, met Ik-zwakte, een beperkt fantasielevens en onvoldoende internalisering van goede objecten tot gevolg. Door dit psychische tekort is er een onvermogen om pijn te verdragen. Het gebruik van middelen kan deze pijn verlichten en biedt een externe oplossing. Toenevend en langdurig gebruik leidt echter tot een ernstige aantasting van de persoon als biopsychosociaal wezen. Er ontstaat fysiologische afhankelijkheid en psychisch is men louter gericht op het verminderen van de pijnlijke gemoedstoestand via het middel. Dit wordt het farmacothyme regime genoemd. Het zuchtige deel in de persoonlijkheid zal een steeds prominere plaats innemen en de interne goede objecten aanvallen. Dit totale aftakelingsproces wordt vaak slechts (tijdelijk) onderbroken omdat de omgeving de betrokkene onder druk zet professionele hulp te zoeken.

Terwijl de overige auteurs deze gedachtegang min of meer delen, kiest Loose radicaal voor een lacaniaanse invalshoek. Hij introduceert het concept van de administratie van de genieting. Verslaving wordt beschouwd als een keuze van het subject om te proberen een genot te administreren (lees: te regelen, te distribueren) onafhankelijk van de Ander. Hoe deze administratie verloopt hangt af van iemands positie op de as van de actueel- en psychoneurose en van zijn structuur: neurotisch, psychotisch of pervers. Door de invloed van de administratie werkt elke drug bij iedereen radicaal verschillend. Deze differentiaal-diagnostische zienswijze heeft therapeutische consequenties, die door de auteur echter niet uitgewerkt worden.

Pype & Vanacker zetten helder uiteen welke behandelsetting zij in de loop der jaren ontwikkeld hebben voor mensen met verslavingsproblematiek. Motiverende gespreksvoering, psycho-educatie, terugvalpreventie en partner- en gezinsbegeleiding zijn daarin minstens even essentieel als individuele en groepspsychotherapie.

Ik onthoud onder andere het beschreven fenomeen van de codependentie: overlevingsstrategieën die gezinsleden onder druk ontwikkelen. Op termijn zijn deze copingmechanismen echter inefficiënt en zullen zij het drankgebruik van de betrokkene uiteindelijk zelfs bestendigen. Gezinsleden worden daarom actief betrokken in de behandeling en krijgen veel informatie en ondersteuning.

De bijdrage van Ceysens over psychoanalytische (pre)therapie bij alcoholafhankelijkheid vind ik te summier. Meer duiding bij de casus van een ambulante begeleiding was welkom geweest. Ceysens illustreert wel genuanceerd hoe behandeling bij deze patiënten vaak heel lange tijd staat of valt met het aangaan en onderhouden van een band.

Haar werk in de Jeugdcliniek heeft Van Compernelle geïnspireerd om verslaving in verband te brengen met automutilatie, anorexia en boulimie. Zij onderscheidt een toxicomaan aspect dat het symptoom zelf bestendigt, ook al wordt de onderliggende problematiek doorgewerkt. Het szondiaanse begrip 'Haltlosigkeit' beschrijft volgens haar wat zich voortdurend voltrekt: niet halt kunnen houden en geen houvast kunnen vinden in de tijd-ruimtedimensie. Net als vrijwel alle auteurs in dit boekje maakt Van Compernelle aannemelijk dat behandeling slechts kan beginnen bij de onthouding van het middel: om direct in het begin te trachten een bres te slaan in de 'a-dictie' van de verslaving. Van Compernelle merkt terecht op dat dit heel wat vraagt van de verpleegkundigen op een afdeling: kunnen zij de afhankelijkheidsbehoeften van de patiënten toelaten en metaboliseren? Zoals Kinet, geïnspireerd door Monjauze, in zijn inleiding treffend wist te verwoorden bestaat behandeling noodzakelijkerwijs zowel uit 'penser' als 'panser'. 'Panser' staat voor zalven, banden smeden, troosten, ... Dit is een manier van aanwezig zijn bij de patiënt die niet enkel gevat kan worden in een weldoordacht therapieaanbod.

Dit boekje heeft heel wat te bieden. Vooral de hulpverlener die reeds vertrouwd is met verslavingsproblematiek en wil kennismaken met een psychoanalytische benadering kan hier zijn gading vinden. Ik vond het echter niet steeds aangename lectuur vanwege inhoudelijke overlappingsen en enkele gortdroge passages. Desondanks is men er wel in geslaagd de subjectieve dimensie van verslaving op een verrijkende wijze gestalte te geven en dat is geen geringe verdienste.

«Rouw en melancholie», negentig jaar later

Bespreking van

Leticia Glocer Fiorini, Thierry Bokanowski & Sergio Lewkowicz (red.) (2007).

On Freud's «Mourning and melancholia». Contemporary Freud — Turning points & critical issues. Londen: International Psychoanalytical Association.

ISBN 978 1 90 5888 06 1, 215 pp., € 26,30

MARC HEBBRECHT

Het artikel van Freud uit 1917 waarin de vergelijking wordt gemaakt tussen rouw en melancholie ligt in het verlengde van zijn narcismestudie uit 1914 en wordt beschouwd als de grondslag van de object-relatietheorie. Freud vormt zich een nieuw oordeel over de aard van het begrip identificatie en formuleert verdere beschouwingen over de kritische instantie (het latere Boven-Ik). Hoe denken psychoanalytici negentig jaar later over dit artikel dat zich in de overgangperiode tussen het topografische en het structurele model laat situeren? In *On Freud's «Mourning and melancholia»* presenteren tien auteurs uit de drie analytische continenten (Europa, Noord-Amerika, Zuid-Amerika) hun eigentijdse

interpretatie van het rouwartikel van Freud. Wat zag Freud verkeerd? Waar is verdere uitbreiding nodig? Waarover denken we nu anders? Vooral Klein en haar volgelingen hebben de visies op (pathologische) rouw genuanceerd en op bepaalde punten verruimd en gewijzigd.

Volgens Roth is rouw een gevolg van een catastrofe ter hoogte van de interne band tussen subject en object. Het verlies veroorzaakt een wonde, een scheur. Aan de ene kant is er een smachten naar de verloren liefdesrelatie die als ideaal en onvervangbaar wordt beleefd, aan de andere kant is er een verstikkende kwelling die van het verloren object uitgaat: zoals een wonde waarin voortdurend gepikt wordt. Roth bespreekt waarom sommige aantrekkelijke vrouwen van boven de dertig er niet in slagen een duurzame intieme relatie vol te houden. Op grond van het feit dat ze niet rouwden en een vroegere libidinale band nooit opgeven, kunnen ze zich niet openstellen voor een mogelijke partner.

Inmiddels begrijpen we beter dan Freud destijds hoe de aard van het verlies de rouwverwerking beïnvloedt. Hoe traumatischer het verlies, hoe problematischer de rouwverwerking wordt. Tijdens de rouw trekt men zich terug in een intieme relatie met het interne object (in een beweging van *hypercathexis*) om op die manier de wonde te genezen. Tijdens de eerste fase van de rouw vindt een splitsing plaats. In de tweede fase wordt een *de-identificatie* doorgevoerd: de rouwende ontdoet zich van de disharmonische identificaties. Sommige persoonlijkheden zijn beter in staat tot rouwen dan andere; ook de levensfase waarin een verlies optreedt maakt verschil uit. Rouwen veronderstelt dat men de enigmatische boodschappen van de overledene doorwerkt: wat was zijn finale wens, welk mandaat wilde hij geven? Wanneer de fasen van de rouwarbeid worden geblokkeerd, ontstaan pathologische gevolgen, soms zelfs voor de volgende generaties. Wanneer de geliefde vermist of verdwenen is (Pelento noemt het voorbeeld van de «desaparecidos»